

val, en parte por la dificultad de separar los rasgos dialectales antiguos» (Badia, *op. cit.*, p. 66), i en part per desídia de tots nosaltres, hem hagut d'esperar que dos investigadors americans —Ch. S. Maneikis Kniazzezh i E. J. Neugaard, deixebles de Joan Coromines, a la Universitat de Chicago i d'Urban Holmes, a la Universitat de North Carolina, respectivament— omplissin aquest buit tan lamentable i ens oferissin l'edició completa del manuscrit de París —vols. II i III de l'edició que comentem—, acompanyada d'una *Gramàtica* i d'un *Glossari* del text —vol. I, ps. 1-73 i 77-212, respectivament—, confrontada amb els altres dos manuscrits catalans que poseïm de la mateixa obra —l'un a Vic i l'altre a Barcelona—, amb el text llatí, i amb les traduccions occitanes —una del segle XIV, a la Biblioteca de Focalquier, i l'altra del segle XV, a la Biblioteca Nacional de París—. L'edició de les *Vides* és molt acurada i no se li poden fer objeccions. L'estu-

di gramatical i el glossari no modifiquen essencialment el treball anterior de Coromines, com els mateixos autors ens expliciten: «D'una manera general remetem a l'estudi gramatical de les *Vides* que va donar Coromines en el seu estudi parcial de 1943 [sic], ps. 293-334, on ja tractà de la major part dels fets gramaticals del llenguatge de l'obra» (vol. I, p. 3), tot i que, pel que fa a la morfologia (ps. 12-70), el nombre de dades i de fets estudiats és més nombros que en el treball de Coromines. És de lamentar, però, que s'hagi prestat tan poca atenció a la sintaxi del text (ps. 71-73). I que ningú no prengui això com un retret dirigit als autors de l'edició de les *Vides*, sinó com la constatació d'un fet que es repeteix en tots els estudis diacrònics del català: la sintaxi històrica de la nostra llengua és, ara per ara, un camp que ningú no gosa trepitjar.

J. M. NADAL

Els anarquistes educadors del poble: «La Revista Blanca» (1898-1905). Introducció i selecció de textos d'E. R. A. 80. Pròleg de Frederica MONTSENY. Barcelona, Curial, 1977. («La Mata de Joncs», núm. 9.) 424 ps.

L'espectacularitat d'algunes de les activitats anarquistes del tombant de segle ha motivat que molta de la bibliografia que s'hi refereix proporcioni visions ben deformades i parcials —partidistes o, simplement, mogudes per la comercialitat del tema— que contrasten amb la riquesa i la complexitat d'idees, actituds i propostes de la vintena d'anys que precedeixen i preparen la fundació de la CNT. Per això cal destacar aquest treball antològic preparat pel grup tolosà E.R.A. 80 (*Equipe de Recherche Associée au C.N.R.S.*, núm. 80). Es tracta d'una antologia de textos extrets de la primera època (de Madrid) de «La Revista Blanca», precedida d'un pròleg de Frederica Montseny i d'una introducció a la revista i, en general, al pensament anarquista local feta pel mateix grup lector. Els textos triats han estat publicats en la seva llengua original (castellà), tot i que el llibre és escrit (suposo que traduït, encara que no consta) en català. La no traducció dels textos es justifica, suposo, per la voluntat de conservar el caràcter documental del recull (cosa que, en aquest cas, crec molt secundària). Així, amb textos introductoris, encapçalaments i notes en català, tenim un ampli ventall d'articles signats per dirigents i pensadors anarquistes o per intel·lectuals anarquitzants que hi col-

laboraren. Ordenat en grans apartats que van des dels textos programàtics i ideològics als tàctics, artístics i literaris, el conjunt constitueix una veritable introducció al pensament àcrata, l'actualitat i la força del qual han quedat ben remarcades.

E.R.A. 80 ha fet una aproximació mogut per una evident simpatia —ben al contrari d'alguns dels nostres historiadors del període— i ha triat una colla de textos seguint un doble criteri de representativitat d'època i d'actualitat que, en aquest cas concret, agermana «dues preocupacions no sempre contradictòries». Val la pena, doncs, de remarcar-ho: la simpatia que els ha moguts s'ha vist completada per una honestat professional remarcable.

Aquesta doble característica fa que el llibre tingui, de bones a primeres, un dels aspectes que cal exigir a tota historiografia amb cap i peus: la dimensió d'actualitat que no la faci un estudi mort i inútil. Cert que aquesta visió del present ha superat la comprensió del passat, però en tant que aquest s'ha vist traduït en la selecció dels textos, s'ha mostrat amb aquella riquesa i ductilitat que fa que un pensament no sistemàtic com és l'anarquista sigui capaç de donar resposta coherent a qualsevol realitat humana.

Dic això perquè la introducció d'E.R.A.

80 és, indubtablement, el més discutible del volum, en contrast amb la bona impressió que deixen els textos. L'estudi, en efecte, s'ha vist condicionat per l'emmirallament d'uns tòpics de gran èxit més amunt dels Pirineus i, també, entre nosaltres. Em refereixo, especialment, a aquell conjuminat històric-polític-filosòfic-literari tan atès, conegut per *generación del 98*, que arriba a introduir-se, subrepticiament, àdhuc en el pròleg de Frederica Montseny. No és, però, aquest, l'únic tòpic que hi ha pesat. El destaco perquè, tanmateix, és representatiu de la sèrie de visions de l'*Espagne* negra-catòlico-anarquista (*buenñuelesca*, diríem) que fa treure el barret a tanta progressia eurocosmopolita. Potser si E.R.A. 80 hagués sabut desistir-se de la visió de l'*Espagne* que li ha donat la Universitat francesa (suposo que la de Tolosa de Llenguadoc ho és), n'hauria sortit una visió històrica més pròxima a la realitat.

Quan Frederica Montseny, al pròleg, parla de les motivacions que mogueren el seu pare a crear la revista, apunta el buit que s'havia produït amb la desaparició d'una sèrie de revistes de pensament àcrata, entre les quals n'hi ha dues —cabdals— de Barcelona. D'aquí en surt un fet que crec indiscutible: «La Revista Blanca» és un producte de la repressió de l'anarquisme portada a terme a Barcelona el 1896. Producte, és clar, complex, perquè, en primer lloc, continua una tradició de pensament i d'acció anarquistes ben delimitada; i perquè, en segon lloc, és una rectificació del camí. Fixem-nos-hi: d'una banda, «La Revista Blanca» és una revista «catalana» exiliada: el seu fundador i els seus puntals són catalans i, a més, continua una experiència barcelonina (la revista «Ciència Social», els redactors i col·laboradors de la qual ho són també, quasi en bloc, de «La Revista Blanca») de col·laboració entre intel·lectuals i anarquistes. Només cal, a més, fixar-se en l'apartat *Difusió i relacions de «La Revista Blanca»* per adonar-se del gran pes que Catalunya hi té. D'altra banda, hem dit, «La Revista Blanca» és una rectificació a la tradició anterior. Ho és, diria, sobretot, pel paper que hi té l'«educació». En aquest sentit, allò que havia iniciat «Ciència Social» hi és potenciat i àdhuc justificat programàticament, fins al punt que E.R.A. 80 s'ha servit del tema per intitular el recull (vegeu, en aquest sentit, l'article *La ètica en el caudillismo obrero*, de Federico Urales). L'educació és una resposta a l'acció violenta dels anys 90 i a la crisi d'estratègia del moviment obrer en aquells moments. El títol de la revista (¿Podem oblidar les connotacions de «blanca»?) i el subtítol («Revista de sociologia, ciencia y artes», un altre punt de contacte amb «Ciència Social») són dos elements prou denota-

tius d'un programa que no es presenta com a àcrata sinó com a «veritat científica, sociològica, etc. etc.», cosa que, dins el context, no nega, ans afirma, el caràcter plenament anarquista que té. Era tot un programa, diria, d'una època que, no podem oblidar-ho, és la que precedeix l'aparició dels grans sindicats que marcaran la nostra història en el segle XX.

I passem al punt que apuntàvem: quan la introducció afirma que les idees regeneracionistes adquiriren actualitat amb motiu de la *catàstrofe del 98* i se'n explica el terme «regeneració» amb una lamentable reducció dels seus continguts (contrapartida a la «crisi del 98», contrapartida al terrorisme anarquista dels 90 i, com a conseqüència, és referit a la criminologia), s'oblida tota aquesta tradició catalana i el pes que hi té. Per sort, els textos, per ells mateixos, diuen molt més que la introducció i ens ofereixen una panoràmica complexa de resposta a la política de la Restauració i a la situació econòmica i social del país. Vegem-ho, però, pel que toca als intel·lectuals que hi col·laboren. Dels catalans, destaquem-hi Jaume Brossa —especialment per dos articles: *El epílogo de los atentados* (una amarga reafirmació en un programa ja exposat, amb més optimisme, dins «Ciència Social») i *Catalanismo y socialismo* (mena de segona part de l'article *Viure del passat*, publicat el setembre de 1892 a «L'Avenc», veritable compendi ideològic del regeneracionisme català)—, capdavanter del Modernisme, que ben poca cosa nova ens ofereix a «La Revista Blanca». Vull dir, amb això, que en la tradició de pensament català que ha estat anomenada regeneracionista o voluntarista (i que Marfany ha disseccionat amb prou profunditat), la crisi del 98 no és més que la confirmació —una més— del que tenien ben clar des dels primers anys 90 (a diferència de la burgesia catalana, que hi reaccionarà). Per aquesta banda, doncs, ni Coromines, ni Brossa, ni Pérez-Jorba (que, per cert, no col·laborà a «L'Avenc», contràriament al que s'afirma a la seva nota biogràfica), ni Alfons Maseras no tenen res a veure amb l'emmarcament històric que se'n fa. Ni, òbviament, la colla de militants anarquistes com Cortiella, Anselmo Lorenzo, Teresa Mañé, Tarrida del Màrmol, etc. El fetitxisme de don Miguel de Unamuno ha determinat —malgrat que el 1897 passés a l'altre bàndol i que s'afirmi al llibre que els seus articles dins la revista són «no gens *engagés*»— una mica massa les opinions dels col·lectors. Unamuno juga un paper de prototipus de l'intel·lectual que col·labora a la revista i crec que això és desencertat. No és ni tan sols el prototipus de la sèrie d'intel·lectuals castellans que hi trobem, des de Francisco Giner de la Ríos i Urbano González Serrano a Pedro Dorado Montero. Hem

de fer constar, però, que malgrat la introducció, els textos triats ho deixen ben clar.

Per acabar, voldria remarcar que les notes biogràfiques que tanquen el volum (*Index d'autors*) són desiguals i incompletes i, sobretot, en algunes, hi ha imprecisions que poden menar a equívocs (vegeu la de Pere Coromines, per exemple). Cal, tot això, la-

mentar-ho doblement. Un treball viu, dinàmic i d'actualitat com aquest, si hagués comptat amb més profunditat històrica, seria, al mateix temps que un bon breuari d'introducció a l'anarquisme, un document de primer ordre. Tal com ha quedat, els papers han de continuar, encara, sobre la taula.

JORDI CASTELLANOS

«Poesia» (1944-1945). Barcelona, La Sirena [Edicions Proa], s.d. [1977].

La reedició en facsímil de la col·lecció completa de «Poesia», no solament facilita un material preciós a l'historiador i al crític de la literatura catalana, sinó que fa accessible al lector comú un dels testimonis més reeixits d'un període ben difícil de la cultura catalana: la forçada clandestinitat de la postguerra. Una revista de poesia com aquesta resulta prou excepcional, quan, en el món de la clandestinitat, almenys fins al 1946, havien de coexistir les activitats polítiques amb les culturals; i entre aquestes, publicar revistes era del més agosarat i perseguit. Ho prova el fet que, autoritzada amb restriccions la publicació de llibres el 1946, no va ser mai acceptada la difusió de cap revista: «Ariel» o «Dau al set», per exemple, van haver d'acollir-se a una clandestinitat relativament tolerada (el 1951 la repressió no va vacillar i va aturar la publicació d'«Ariel»).

«Poesia» és obra de Josep Palau i Fabre, el qual la va plegar quan les circumstàncies personals el portaven a abandonar Catalunya. «Poesia» adquireix, pel seu contingut, una qualitat sorprenent donades les circumstàncies; en aquest sentit, publicar poemes en castellà i alguns textos en francès, en una revista catalana clandestina, constitueix un mèrit indiscutible. Tal afany d'equilibri, de normalitat, no pot sinó dur-nos a considerar quina funció podia complir «Poesia» en el seu moment, i no és una resposta fàcil. Que Palau i Fabre vol defensar una certa concepció de la poesia és evident, però la dosi d'eclecticisme en la selecció d'autors és d'importància. Allò que hauríem pogut esperar és, a part l'apologia d'una poètica, una actitud, ben justificada, d'afirmació catalanista, i cap de les dues coses no hi és. En aparença, és clar. «Poesia» és (com ho serà «Ariel» després) una prova palpable de l'existència d'una cultura, d'una literatura; vol ser un pont d'unió entre una societat articulada i un futur problemàtic; ha de ser una representació d'una producció diversa però qualificada; i, en fi, ostenta la convicció que cal coexistir d'alguna manera després de la

derrota. I això amb vint números d'una revista de poesia.

En el text publicat a les solapes de la coberta, Palau i Fabre fa la crònica de la concepció i la realització de «Poesia». L'edició que n'ha fet Proa és excellent, si bé canvia el paper (d'una qualitat equiparable, però) i ha alterat una mica el format. La col·lecció comprèn vint números de 4 pàgines cada un, excepció dels números 13 i 20, dedicats respectivament al surrealisme i a la poesia femenina, que consten de 8 pàgines. «Poesia» publica poemes originals (en català, castellà, i francès) i traduïts, proses líriques, i notes i assaigs sobre poetes i poesia; prosa i vers alternen al llarg de les pàgines de la revista i se'ns proposen com a materials per a una mena de debat sobre els models, mitjans o finalitats de la poesia.

A les pàgines de «Poesia» col·laboren dues generacions: la primera, a dels Riba, Foix, Sagarra (incloent-hi un predecessor, López-Picó); i la segona, que comprèn, d'una banda els qui es van donar a conèixer abans de la guerra civil, com Rosa Leveroni o Salvador Espriu, i els qui, més joves, comencen aleshores, com Palau i Fabre, J. Romeu, J. Barat, J. Perucho, J. Pinell, o J. Triadú. El gran absent, Carner, és recordat per Palau i Fabre en una nota no gaire afortunada. En conseqüència, a la revista trobem el cens dels poetes actius a Catalunya, cadascú amb la seva veu pròpia, però tots moguts per un afany d'afirmació col·lectiva. La trajectòria poètica de Palau i Fabre (que aleshores escrivia el recull *Càncer*) es fa palesa aquí i allà en els poemes i textos en prosa (signats P., sense signar o amb el pseudònim Jordi Camps), així com en la selecció de fragments o de temes a tractar. La revista esdevé, en la pràctica, un mostrari de les iniciatives de la lírica contemporània i de la seva versió catalana. Aquest és, sobretot, el sentit de les traduccions, força nombroses, que comprenen des de versions de Safo, Dante, Petrarca o Shakespeare fins Blake, Mallarmé, Valéry o Éluard. El número dedicat al surrealisme,